

sta doživetje kulture in doživetje človeka drugo od drugega zavisni in zgodovinsko v svojem razvoju vzporedni, tedaj moramo reči, da tema doživetjema odgovarjajoča pojma: kulturnost in antropocentričnost ali nova socialnost tudi pri nas vzporedno rasteta, in to je dokaz, da se naš kulturni delavec približuje zapadno-evropski sodobnosti.

SREČA NA HRIBU

JOŽE KRANJC

Jerbasarjev Tone s hriba je dobil dovoljenje, da prodaja tobak. Kajpada, bil je tega neznansko vesel, saj se mu je vendar obetal majhen dohodek, ki ga človek prisluži kar sede, nič se ne trudi, seže se v zabojček in se odrajta, kaj zato, če je človek slep. Pred vojno se Tonetu niti sanjalo ni, da bo nekoč trafikant, o, on je imel vse drugačne načrte. Zakaj pa se je učil za zidarja? Ali samo zato, da bo drugim hiše gradil? Kaj še! Saj so mu Maticov oče obljubili les, pa ne samo desk, tudi trame in končiče za streho. Res da so štirinajstega leta umrli, Bog jim daj dobro, ampak mati so bili zraven, pošteno bi odmerili, kar je v besedah

nosti v našem smislu. Saj niso ona brezčasna načela nič drugega kot zakoni kulture. V teh poglavjih torej Veber ni preskočil kulture, kateri se na nekaterih mestih odpoveduje, in vidimo, da jo je preskočil zaradi koncepcije dela, ki ni šla v kritiko, temveč le v analizo Avguštinove filozofije. Saj je bil Avguštín šolski primer za uporabo Vebrove analitične psihologije, na kateri gradi Veber vso svojo novo filozofijo. Morali bi torej oceniti to. Za nas pa zadošča očitno dejstvo, da Veber za sodobnost ni izčrpal Avguštinovih kulturno-filozofskih dognanj in da ne moremo sprejeti njegove teorije, ki je še danes približno na isti višini kot je bila vzornikova pred več kakor tisoč leti, ne glede na to, da se pri tem avtorju ni posrečilo niti na bistvenih točkah doseči potrebne jasnosti.

Resnica je namreč, da se Vebru to ni posrečilo radi njegovega lastnega, sodobnejšega pojmovanja kulture, kateremu pa v prvi razpravi ni dal besede. To vidimo najbolje v opazkah: Veber izpoveduje svoj socialni pesimizem. Kaj pa je postavil kot merilo svojega dela? Antropocentrično plat sodobnega kulturnega toka. In to plat, ta princip tudi precej točno razlaga, kar je že usodno za Avguštinovo teocentričnost v njeni novi obleki. Človek sredstvo in človek princip se v Vebrovem naziranju bijeta za premoč, problematičnost sinteze, v kateri hoče ohraniti obe načeli, pa hoče odpraviti s končno nestrpno formulacijo o histeričnosti nasprotnega mnenja, kajti, to vidimo, da njegov poslednji odstavek nima nič več zveze z antropocentrično usmerjenostjo kulturnega toka.

Tako pa moramo reči, da se je s preskakovanjem kulture v kulturno-filozofski študiji sam odpovedal delu za razčiščenje kulturnega pojma, z uporabo ene same, in sicer analitične psihološke metode pa tudi zašel v nasprotje z načelom (antropocentričnosti), katero si je sam postavil, sluteč pomen, ki ga mora imeti moderna monografija o Avguštinu.

dano, ne bi je prekalili. Pa je že tako prišlo. V obraz mu je vrglo, odnesli so ga s fronte in mu povezali vso glavo. Ko pa je odprl po dolgem času oči, ni videl ničesar. Prav zares, da sprva vsega tega ni mogel razumeti. Upal je. Ko pa so mu izrezali obe očesi, je rjovel kakor žival in zahteval neverjetne stvari. Da naj mu izrežejo še srce, pa da naj Avstrijo vzame hudič, potem pa je začel kleti boga in je samega črnega klical na pomoč. Nazadnje pa se je le vdal. Kaj se če, usojeno je tako. Le kako bo živel, to ga je skrbelo. Tiste krajcarje, ki mu jih je dajala država, hm, saj še za pijačo ni bilo. Nu, pa je vse na svetu enkrat tako, drugič pa tako, dovoljenje je prišlo, zdaj bo pa drugače.

In res so mu sredi vasi, tam, kjer se cepita dve poti, ena pelje mimo cerkve in trgovin in gostiln, druga pa mimo bajt, postavili lično leseno barako, vanjo mizo in stol, omarico in pa gašperčka, še prebelili so mu jo, čeprav je dejal, da je vse en drek, saj tako ne bo videl, kakšno je vse to.

Tisto jutro, ko je začel, je že na vse zgodaj vstal z ležišča in začel klicati:

— Franca!

— Saj grem! mu je od zunaj odgovarjal ženski glas, njegova žena je dajala prašičem. Niso bili njeni, rediti jih je morala za gospodarja Makovca, ki jima je za to in še za razne druge reči, kakor pašo pa zastonjsko žernado, dajal za boglonaj sobo, ki se je tiščala hleva.

— Franca! je čimdalje bolj nestrpno klical Tone in tipal za hlačami, da bi se oblekel. Seveda, takole sem odvisen, bog ve zakaj šari toliko časa tam zunaj. Preklete, mogoče se celo razgovarja, on pa mora takole čakati na njeno gnado. Vse ga je peklo notri. Kajti v slepoti postane človek nezaupen ali kaj. Jezno je premetaval odejo in rjuhe in godrnjal in nič mu ni bilo prav.

— Franca, hudič! je še enkrat zaklical in že je prijel za palico, da bo šel ven, ko so zaškripala vrata in je ona prišla.

Majhna, kratkih nog, čokata, z veliko glavo, pokrito z rdečo ruto, izpod katere je gledal rdeč obraz, poln majhnih rjavih pikic, je obstala Franca pri vratih in povabila bele trepalnice čez svoje velike rjave oči, brisala si je roke v krilo in se opravičevala:

— Nisem utegnila, saj veš. S prašiči moram biti nared, če bom šla s teboj.

On pa je sédel spet na posteljo. Kajpada, je godrnjal, kakor da on ne ve, kako je s prašiči. To se naredi brž, ni se treba motoviliti po cele ure, â, gotovo, ko bi imel oči bi bila že drugačna, tako pa . . .

Franca je bilá tiho. Poiskala mu je boljše hlače, jih pomagala obleči, prinesla mu je vode, da se je umil in že je stopila k ognjišču, zakurila

in pristavila pisker. Revež je, kajpak, pa je siten. Vsak bi bil tak. Ona pa mu je zakonska žena, skrbeti mora zanj, Bog že ve, zakaj jima je naložil take križe. Morda tudi ni prav storila, da ga je vzela, saj je vendar morala vedeti, da mu ne bo moči kar tako pozabiti Julke, katero je prej imel, ko je bil še takó. Sicer pa babnica ni vredna, da kaj misli nanjo. Kako se je brž spečala z Jakopovim in se omožila! O, ampak Tone ve, da ga je Franca že prej skrivaj rada imela, morda bo tudi on njo vzljubil. Potem bo lepo. Revež je.

Pogledala je vanj, ki si je vtikal stekleni očesi v vdolbine. Dà, sprva je biló hudo. Kar ni mogla pogledati vanj, dobro, da tega ni videl. Zdaj pa se je privadila.

Tone je tipal po sobi in prišel do nje. Naslonil se je na steno in stekleno gledal vanjo in nekaj ga je skrbelo ali kaj, ko je začel:

— Kaj še ni kuhano? Saj mora biti že sonce.

— Takoj bo . . ., je odgovarjala Franca, takoj. Sonce pa še ni prišlo izza Planine, komaj zarja sveti.

Tone se je ozrl skozi okno, kakor da hoče videti, in je vprašal:

— Ali je rdeča?

— Ne, čisto rumenkasta je, pa nekaj modrih meglic leži nad njo.

— Lepa je, kajne?

Franca je pogledala skozi okno. Pred njo je ležala Borovnica, vsa zavita v zelenje, da so se le sem ter tja svetlikale bele hiše. Zvonik, ves rdeč, je rasel k nebu in lastovke so ga obletavale. Nebo je bilo temno-modro, le proti Planini, po kateri so strmo rastle hoje, je bilo svetlejše in se je polahko spreminjalo v rumenino zarje. Oblački, kakor modro pobarvane ladjice, so jadrali nad vasjo, kakor da se veselé življenja.

Zakaj molči, se je vprašal Tone in po vsej sili hotel pričarati pred se, kar je menil, da se vidi skozi okno. Iz oči se mu je utrnila solza in se počasi plazila mimo ust.

— Ali gledaš? je vprašal spet.

— Gledam, je odvrnila Franca in je šla z roko preko oči.

— Kajpak, se je razjezil Tone, zijaš, namesto da bi delala. Jaz pa moram čakati.

— Saj že vre . . ., je potihó odgovorila Franca in dvignila krilo, da bo prijela za posodo, ki je bila vroča.

Potem sta šla od doma.

Franca ga je peljala pod roko, on pa se je stisnil k njej, kakor pišče in s prosto roko držal palico. Nebo je bilo že jasno, pol sončne oble je že pogledalo izza Planine. Rumena svetloba se je razlila po dolini, smreke so se spreminjale v vijoličasto, rosa je kipela kakor biserne kap-

ljice, ki prše iz slapov in se spreminjajo v vseh barvah, na vasi se je čulo mukanje in glas kravjega zvonca, petelini so se klicali, nekje v daljavi se je glasil škrjanec. Prostrano barje pa je bilo do Ljubljane pokrito z meglo. Tiščala se je prav do tal in visoko v nebo, da je bilo, kakor da je Borovnica obita z zidom.

— Ali je megla na Mahu? je vprašal Tone.

— Je. Pa tako gosta ko mleko.

— Lep dan bo.

— Bo.

Zavila sta v kamnito stezo, ki je vodila s hriba naravnost na vas. Ozka je ležala med skalami, ki so navpično rastle navzgor. Tone se je sprostil Francine roke in se je prijemši prijemal zdaj na levo, zdaj na desno, za njim pa je šla Franca in pazila na vsak njegov korak. Na ovinku se je Tone spotaknil, malo je manjkalo, da ni padel vznak. Franca ga je ujela, on pa se je kregal:

— Povsod okrog gledaš, samo mene ne vidiš. Najrajši bi, kajne, da se ubijem.

— Ko pa ne moreva vštric . . ., je zavzdihnila Franca.

Tako sta prišla na pot. Iz hiš se je čulo vekanje otrok. Tenak dim iz dimnikov se je svedral naravnost v nebo. Po cesti je pastir gnal krave. Iz gozda se je slišalo udarjanje sekire. V zvoniku je zabrnelo, ura je tolkla čas.

Potovka Jurcovka, sključena, drobna ženica, vsa siva in nagubana že, se jima je pridružila:

— Jezus, sta pridna! Zdaj vama bo pa šlo.

Tone se je nasmehnil in pokimal, Franca pa je brž prijela za besedo. Kako je v Ohonici, ali bo dobra letos, pa kokoš bomo kupili, ko bo denar, če jima pripravi kakšno dober kup, pozneje bomo pa še prašička kupili. Pa, če bo treba velike davke plačevati od trafike, pa priporočite naju, pri nas naj kupujejo, kaj bodo hodili k Drašlerju, saj je bogat.

Kajpak, kajpak, saj smo kristjani, je odgovarjala Jurcovka, po vseh vaseh bom povedala: ob nedeljah naj se kar pri vas ustavljajo. O, prav zdaj gre na Dole po jajca, od hiše do hiše bo šla, pa tudi župnik dosti kadijo. Dà, dà, dobro si napravil, Tone, pri Julki je večer špetir, baba je kakor sam bognasvaruj.

Na križpoti pa je zavila vstran.

Franca je odklenila vrata barake in pripeljala za mizo Toneta. Tam mu je raztolmačila: to so zete, to so vardarice, to pa to, denar pa itak poznaš.

— Saj nisem otrok . . ., je zagodrnjal Tone. Po glavi pa mu je brenčalo tisto o Julki, zato je jezno dodal: — Nikar si preveč ne vihaj nosu, saj te nikoli nisem imel rad.

Sedel je. Franca pa je nekaj časa kar brez vzroka brisala pečico, potem pa še oči, ji je že kaj padlo vanje, ko pa je toliko prahu povsod.

Kmalu pa je morala iti. Drva je treba pripraviti in Švigelj z Brega je rekel, da lahko v njegovem pobira. Potem bo pa nabirala še maline, dobro se prodajajo, jih bo že Jurcovka spravila v denar. Pred poldnem bo treba še skuhati kosilo, popoldne pa mora iti na Mah, delat za Makovca, tako ji je naročil.

Tako je Tone obsedel sam. Podprl si je obraz z dlanmi in premišljal. Ta Franca ga kar samega pusti. Do sedaj ga je jemala s seboj, pogovarjala sta se, zdaj bo pa čakal do opoldne. Kakšna je neki sedaj? O, prej jo je poznal, toda sedaj nikakor ne more oživiti pred seboj njenega obraza. Streže mu že, saj to mora. Tak, Julka pa dela peklo.

Odprla so se vrata. Nekdo je vstopil.

— Dobro jutro! se je oglasil Tone in poskušal uganiti, kdo je prišel. Roka mu je kar sama od sebe podrsala po cigareтах v škatli.

— Bog! se je oglasil prišlec, bil je to študent Ivan, trgovčev sin. — Ne bom ničesar kupil, tako sem prišel, ker vem, da ti je dolgčas . . ., je dodal tako čudno, kakor da ga je sram.

— Kako si dober . . ., je dejal Tone . . ., — kar na mizo sedi. Boš kaj povedal.

Toda Ivan ni dosti govoril. Vsake toliko časa je potihoma stopil na prag in pogledal po poti, le na kratko je semtertja dejal, da je hudo brez oči, pa da se bo že privadil, pa da mu bo sedaj laže . . . Kar nadomoma pa se je poslovil.

Tone je gledal za njim in je zaslišal, kako Ivan ogovarja: — Dolgo sem te čakal . . . in, kako odgovarja tenak ženski glasek: — Zamudila sem se, Jurcovko sem srečala. Potem je še slišal korake, ki so šli proti polju.

Hudo mu je postalo pri srcu. Zato je torej prišel na vse zgodaj. Kajpak, komu je mar invalid. Torej le Miro, Jernejčevo hčer, je čakal, da se bo zdaj ž njo klatil po gozdu.

Prihajali so tudi drugi, zdaj ta, zdaj oni. Kosci, ki so se vračali, pa mesar je pritekel, župnik so poslali po cigare, še gostilničar Godec je kupil pri njem, češ, vse moram podpirati, toda nihče ni obstal bog ve kako dolgo. Kupil je, plačal, rekel to ali ono, pa odšel.

Tonetu je bilo grozno prestajati samemu. Z vso napetostjo je čakal poldneva. In res, ni še dobro odzvonilo, že je vsa zasopla pritekla

Franca. Dà, kosilo je prinesla, zelje in krompir, kar počasi naj je Tone, bo pa ona potem hitreje stopila, da pride pravi čas na njivo. In Tone je jedel. Ko je končal, je nekaj časa molčal, potem pa je le iztisnil:

— Ali moraš iti tja dol?

— Moram, saj veš, kako je. Zakaj pa vprašaš?

Tone ni odgovoril. Franca pa je odšla in je hitela po bližnjicah, da je bilo kar smešno pogledati, kako drobijo njene kratke noge, da se vse telo nagiba zdaj sem, zdaj tja.

In popoldne je Tone spet sameval. Zakaj se prav za prav Franca toliko trudi, je mislil. Vse opravi, skuha, opere, le, kje vse dobi? In tedaj mu je prišlo na misel: slepca da me je — vzela?

Pred njim je vstalo vse. Ko je bil še čisto sam, pa je prišla zvečer. Tole bom vzela, da operem. Pa tole ti pomijem. Joj, pa strgan si. In tako dan za dnem. Nekoč pa ga je kar vprašala: Če hočeš, pa se poročim s teboj.

Čemu vse to?

Sedaj dela za stanovanje. Jutri bo spet šla v gozd in tudi doma bo vse v redu. Tone ni mogel vsega dognati. Le dobro mu je delo pri srcu, kaj mu ne bi, če ga ima nekdo takó rad.

— Dà bi tako sam ne bil!

Popoldan pa se je vlekel, da ga ni bilo ne konca ne kraja. Že je zvonilo avemarija in že je Tone čutil, kako se zrak hladi. Nestrpno se je premikal po stolu, iztegoval in spet krčil noge, se naslanjal na mizo in gledal skozi okence v mrak, ko je vendar začutil korake, Franca je prišla.

— Ne zameri, je dejala, ves čas sem tekla, dosti dela je bilo. Pa tole popij, saj te mrazi.

In mu je dala žganjice.

Potem je preštela denar, skrbno in skrivaj skrila neveljavni drobiž, ki so mu ga capini obesili, ga prijela in odpeljala na cesto. Nato je zaklenila vrata in že sta šla navzgor.

Pred hišo je Tone obstal in se zagledal v dolino. Mrak je že ovil smreke na Planini, zlezal je v vas in prekril vse hiše, iz katerih se je svetilo, prepredel je vso dolino od Sabočevega pa doli proti Vrhniki. Čuti je bilo drdranje zadnjih voz. Lahen veter je pridrsel od Kožljeka sem. Biló je lepo, da je Franci šlo kar na jok.

— Je že tema? je hripavo vprašal.

— Čisto tema je . . ., mu je odgovorila Franca, ga prijela za roke in se naslonila nanj. — Ali me imaš vsaj malo rad, ga je strahoma vprašala. Toda on je nalahno odmaknil njeno roko in dejal:

— Franca . . ., še nekaj je hotel reči, pa mu je glas zastal. Nekam se je obotavljal, nato pa se obrnil k njej, ki ga je napeto gledala od spodaj navzgor, zagledal se je preko nje, pa je razprostrl roke in jo stisnil nase. In menda ji še nekaj lepega povedal, kajti ona se je vrgla nanj, zajokala je in poljubila zdaj na eno zdaj na drugo oko.

Potem pa je šla noter. Večerjala sta. On je legel in gledal v strop, ona pa je pomivala in se vsako toliko časa obrnila k ležišču. Ko pa je končala, se je slekla in legla k njemu.

Skozi okno se je čulo regljanje žab in šelest listov na drevesih —, svet je padal v temo.

MOJSTER FRANÇOIS VILLON

A L F O N Z G S P A N

(Nadaljevanje.)

Tisti večer je sedel v svoji sobi. Mlačen vetrič je nosil skozi odprto okno sladke dišave cvetočih lip. Nekje na sosednjem slemenu je prepeval kos, izza dimnikov je vstajala večernica in sorbonski zvon je oznanil angelsko češčenje. Premotilo ga je in je odšel. Tako lep večer, pa da bi ga spet zapravil v kakšni beznici? Ne. Večkrat se je prestopil po Rue St. Jacques. Tik ob vhodu v kolegijsko cerkvico je sedelo na kameniti klopi dekle Izabela in je kramljalo z duhovnikom Filipom Sermoiseom. Spregovoril je ž njima nekaj besedi o vremenu in prisedel. Ženska družba mu je bila še vedno draga. Bil je razigran, pa ji je napravil nekaj lepih poklonov. Niti zdaleka ni slutil, da meša duhovniku štrečno. Filipa je popadla jeza, da je zabrusil študijozu nekaj krepkih psov. Izabeli je bilo to prerekanje zoprno in je odšla. Pristopil je še neki Filipov prijatelj in beseda je dala besedo, dokler ni razboriti prijatelj po bliskovo potegnil bodalca in oplazil prav nerodno Villona čez ustnico. Villon je bil po potrebi pretepač; tudi on je potegnil bodalce in zamahnil na slepo proti širokoustemu abbéju. Filip je kriknil in se sesedel v dve gubi. Prijatelj je planil na Villona in mu izvil bodalo iz rok. François je bil razorožen, ni mu torej kazalo, da bi se branil z golo pestjo in jo je udaril v dir. Filip, ki se je medtem že pobral, pa s prijateljem za njim! Villon se je na mah okrenil, popadel kamen in ga zalučal proti zasledovalcema. Sermoise je bil zadet in je treščil kakor klada na tla. Prijatelj mu je segel pod roko in ga zavlekel domov, kjer je razodel skrbnim bratom svoje rane in povedal, kdo je bil napadalec. Nekaj dni je hiral, zanesli so ga v bolnico, naposled pa mu je zvonilo. Vbodljaj v dimlje je bil tako težak, da je vsa zdravniška znanost od-